

Titulus.	Pag.
XIII. De eo qui cognovit consanguineam uxoris suæ, vel sponsæ	134
XIV. De consanguinitate et affinitate	137
I. De consanguinitate	—
II. De affinitate	141
XV. De frigidis et maleficiatis et de impotentia coëundi	145
Instructio S. Cong. Conc. 22. Aug. 1840 pro confectione processus in causis matrimonialibus	153
XVI. De matrimonio contracto contra interdictum Ecclesiæ	160
XVII. Qui filii sint legitimi	163
XVIII. Qui matrimonium accusare possunt vel contra illud testificari	168
XIX. De divortiis	172
I. De divortio pleno	—
II. De divortio in matrimonio rato et non consummato inter fideles	181
III. De divortio quoad torum et cohabitationem	183
IV. De divortio ob adulterium	185
XX. De donationibus inter virum et uxorem, et dote post divortium restituenda	189
I. De donationibus	—
II. De dote	190
III. De restitutione dotis	191
XXI. De secundis nuptiis	192
Instructiones S. S. quoad matrimonium	194
I. Instructio S. U. Inquisitionis jussu Clementis X. Ordinariis locorum aliisque præscripta, qua utantur ad legitime cognoscendum admittendumque statum liberum eorum qui matrimonium contrahere velint	—
II. Instructio pro examine illorum testium qui inducuntur pro contrahendis matrimoniis tam in Curia Eminentissimi et Reverendissimi Urbis Vicarii, quam in aliis Curiis ceterorum Ordinariorum	195
III. Instructio ad probandum obitum alicujus conjugis	198
IV. Instructio Secret. Status de Dispensationibus super impedimento mixtæ religionis quoad promiscua conjugia	204
A p p e n d i x.	
De Dispensatione in impedimentis matrimonii	207
De Dispensationibus quæ a Sede Apostolica conceduntur	212
De executione literarum Apostolicarum quoad dispensationes matrimoniales	220
De sanatione in radice	223

PRÆLECTIONES JURIS CANONICI

QUAS

JUXTA ORDINEM DECRETALIUM GREGORII IX.

TRADEBAT

IN SCHOLIS PONT. SEMINARII ROMANI

FRANCISCUS SANTI

PROFESSOR.

EDITIO SECUNDA.

LIBER V.

RATISBONÆ, NEO EBORACI & CINCINNATI.
SUMPTIBUS ET TYPIS FRIDERICI PUSTET,

S. SEDIS APOSTOLICÆ TYPOGRAPHI.

MDCCXCII.

PRÆLECTIONES
JURIS CANONICI.

—♦♦♦—
LIBER V.

Decretalium Gregorii IX.

Liber V.

TITULUS I.

De accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus.

1. In libro V. Decretalium agitur de criminibus et de pœnis, quibus jus Canonicum plectit delinquentes. Initio tractationis sermo instituitur de modis quibus a publica auctoritate cognitio alicujus criminis possit haberi. Modi autem hujusmodi tres sunt, nempe *accusatio, denunciatio et inquisitio*.

2. Accusatio communiter definitur juxta legem ult. c. h. t. 'Criminis alicujus apud judicem competentem legitime facta delatio ad publicam vindictam.' Hæc notio desumpta est ex jure romano, in quo reputatum est crimen non solum offendere societatem, sed etiam unumquodque individuum, cujus propterea intererat crimen puniri. Quare poterat quisquis civis ob bonum reipublicæ provocare legitimo modo contra delinquentem publicam vindictam.

Accusatio autem proprie dicta *legitime* fieri debet, idest accusator debet libello subscribere, et obligationem suscipere probandi crimen objectum sub ea conditione, ut si defecerit in probationibus subire teneatur pœnam talionis, idest pœnam, quam subiisset reus, si crimen contra ipsum probatum fuisset.

3. Ad constituendam proprie dictam accusationem requiritur 1º. ut accusator fiat actor causæ, idest causam faciat propriam; 2º. ut designet in libello crimen in specie et ejus auctorem; 3º. ut invocet articulum legis in quo decernitur pœna applicanda reo; 4º. ut assumat obligationem subeundi pœnam invocatam contra accusatum, quoties crimen non demonstrat.

Cum vero desiderium boni publici et legum custodiae non semper idem perseveraverit, nec proinde veri accusatores haberentur, ne crimina impunita essent, inducta est simplex *denunciatio*, quæ nihil aliud est quam, 'sola delatio, seu manifestatio criminis facta superiori absque ulla obligatione probandi crimen, aut subeundi pœnam talionis'.

4. Communiter denunciatio distinguitur ut alia sit ex *charitate*, quæque et *evangelica* appellatur, alia sit *judicialis*. Prior fit superiori tamquam patri non ad publicam vindictam, sed ad emendationem rei denunciati; secunda est quæ fit coram superiore tamquam iudice, qui procedere debet, iudica forma servata.

Denunciatio hujusmodi a doctoribus subdividitur in *privatam* et *publicam*. Privata dicitur ea, qua denunciatus intendit solummodo suam indemnitate, et remotionem periculi sui, quamvis occasione capta ab hac accusatione, iudex procedat ad vindictam publicam. Publica denunciatio ea est, qua intenditur principaliter expiatio pœnæ causa ultionis publicæ a reo tolerandæ.

5. Tertius modus cognoscendi crimina est *inquisitio*. Si quidem cum communiter insufficientes evaderent ad cognoscenda crimina accusatio et denunciatio, præsertim ob minas iniquorum hominum inductum est aliud medium iudicum pro criminibus cognoscendis, scilicet inquisitio. Auctoritas publica quidem munere suo vigilandi fungens, instituere tenetur examen et indaginem accuratam ad detegenda crimina et auctores eorum.

6. Porro inquisitio hæc, alia est *generalis*, alia est *specialis*, alia est *specialissima*. Generalis inquisitio nihil aliud est 'nisi vigilantia assidua auctoritatis qua curat prævenire crimina'. Melius est enim impedire crimen patrandum, quam punire crimen jam patratum. Quare generalis inquisitio potest institui, quamvis crimen perpetratum non fuerit, sed timetur ne forte patretur. Specialis inquisitio est ea, quæ instituitur post admissum crimen in societate, ut cognoscatur species individua criminis, locus, tempus, circumstantiæ, et auctor, qui ignoratur. — Specialissima inquisitio est ea, quæ instituitur circa aliquam personam determinatam suspectam de crimine, utrum revera auctor fuerit criminis, necne.

7. Hisce positis de notione materiæ tituli, quæritur quinam possint in iudicio criminaliter accusare. Quoniam accusatio in publicum bonum redundat, omnes possunt accusare nisi a jure arceantur.

Et 1º. ob defectum ætatis *impuberes* ab accusando repelluntur; 2º. *mulieres* etiam ob infirmitatem sexus accusare non possunt; 3º. *Clerici* et *Monachi* idest *Regulares* non possunt accusatoris partes gerere, ne sæcularibus negotiis sese immisceant, tit. '*Ne Clerici vel Monachi*', et eo magis prohibentur si crimen secum ferret pœnam capitis vel mutilationis; hoc enim in casu irregularitati subjicerentur. *Cap. 21. 'De homicidio'*. Qua in re animadvertimus Clericum vel Religiosum non incurrere irregularitatem, quoties absque designatione personæ vel pœnæ, inculcat in genere magistratui onus inquirendi et puniendi malefactores et perturbatores publicæ tranquillitatis, vel quoties ob compensationem damni, vel remotionem periculi persequatur coram iudice aliquem delinquentem, dummodo vero protestetur se non accusare ad vindictam publicam promovendam, et ad pœnam sanguinis inducendam contra reum, sed solummodo ad damnum vel vitandum vel sibi compensandum. *Cap. 2. De homicidio in VI.* — 4º. *Magistratus* et *miles* arcentur ratione officii ab accusando, ne distrahantur a munere suo. — 5º. *Infames* et qui *suspecti sunt de calumnia*. *Can. 17. caus. 6. q. 1. et Can. 2. caus. 3. q. 5.*

Pariter ob dubiam fidem prohibentur accusare *inimici graves* seu *capitales* et qui eos frequenter adeunt. Suspecti de bona fide censentur etiam qui pecuniam ad accusandum, nec non *inopia laborantes*. Quando autem *pauperes* arcentur sint tamquam suspecti relinquuntur arbitrio iudicis. — 6º. Ob suspicionem calumniæ *Infideles*, *Judæi* et *Hæretici* non admittuntur ad accusationem promovendam contra Christianos. *Can. 24. caus. 2. q. 7.* — Ob eandem rationem non facile admittendi sunt *Laici* ad accusandos Clericos. Possunt enim moveri ad accusandum ex odio contra Clericos concepto, ob fidele sacri ministerii exercitium. — 7º. Ob vinculum cognationis et debitam reverentiam *liberi* arcentur ab accusatione promovenda contra parentes, et viceversa, nec *frater fratrem* aut *sororem* accusare potest.

8. Hæc autem dicta sint de criminibus communibus, et de injuria non sibi illata; nam si agatur de injuria sibi illata vel de morte propinquorum, vel de criminibus atrocioribus possunt etiam superius excepti officium accusatoris implere. Crimina autem hujusmodi, sunt crimina, quæ diriguntur contra *Deum*, scilicet *blasphemia*, *apostasia*, *hæresis*, *simonia*, *magia*, *sacrilegium*. Sunt etiam crimina excepta, quæ *bonum publicum* directe affi-

ciunt, scilicet crimina *læse majestatis, latrocinii, falsæ monete, fraudatæ annonæ*. In hisce autem criminibus Clerici et Religiosi, ne incurrant irregularitatem, debent accusare non ad vindictam publicam et ad pœnam sanguinis, sed ad utilitatem vel propriam vel Ecclesiæ procurandam.

9. Hæc quæ verificantur in accusatione etiam verificantur in denunciatione publica criminali, idest qui arcentur juxta dicta ab accusatione perficienda, arcentur etiam a proponenda publica denunciatione, non autem a privata. Privata enim potius est actio civilis, quam criminalis, publica autem contra reum delinquentem, eundem sortitur effectum, quem sortitur accusatio.

10. Relate ad inquisitionem, quæritur utrum semper et quomodocumque possit institui inquisitio criminum.

Inquisitio generalis procul dubio potest et debet a superiore communitatis semper fieri, quia advigilare debet ne crimina perpetrentur. Inquisitio autem specialis post patratum crimen institui debet. At non ita dicendum est de specialissima. Ea enim non semper potest institui, quia nimis gravis esset pro auctoritate, nec debet, quia cives honesti non sunt ex levi etiam et despicienda suspitione aliqua molestia afficiendi. Igitur juxta cap. 24. h. t. potest hæc inquisitio institui, quando contra aliquam personam fundata adsit suspicio admissi criminis. Hæc autem suspicio habetur 1º. quando publica diffamatio verificetur; 2º. quando denunciatio locum habeat.

De modo procedendi extrajudicialiter ex informata conscientia.

11. Quoniam jus Præsulum Ecclesiæ procedendi contra Clericos ex informata conscientia ab aliquibus denegatur, ab aliquibus autem ultra suos legitimos limites protrahitur, hinc loco appendicis ad titulum '*De accusationibus*' de hoc jure pertractandum.*)

Hoc jus in eo consistit ut 'Prælati ecclesiastici ex justa causa sibi que sufficienter cognita possit Clerico denegare ascensum ad ordines superiores, vel eundem suspendere ab ordinum receptorum exercitio'. Ita *in cap. 1. sess. 14. De reformat. in Conc. Tridentino*. Nec difficultas oriri potest ex eo quod Patres Tridentini mentionem fecerint de crimine occulto extrajudicialiter

*) Vide etiam Institutiones Juris publ. eccles., F. Cavagnis, Vol. II, pag. 153.

cognito solum in prima parte decreti, scilicet relate ad ascensum ad altiores ordines, nam unitas contextus satis superque exprimit idem dicendum esse etiam de secunda parte decreti, idest relate ad suspensionem a ministerio susceptorum ordinum. Hæc fuit etiam authentica decreti interpretatio data a S. Cong. Conc. die 24. Novemb. anni 1657, et aliis omissis in causa 'Oritana seu Jarentina' d. 20. Aug. 1735.

12. Cum facultas procedendi extrajudicialiter ex informata conscientia Prælati Ecclesiæ competat ex jure communi duo sequuntur 1º. non obligari Episcopum ad manifestanda Clerico motiva inflictæ pœnæ. Ita etiam respondit Sacra Congregatio Episcopo Vercellensi die 21. Martii 1743. 2º. Non concedi contra decretum Episcopi seu Prælati remedium appellationis ad tribunal superius, ex. gr. ad tribunal metropolitanum, nec teneri Episcopum ad manifestandam Metropolitanam causam decreti sui. Ita S. Cong. Concilii respondit Archiepiscopo Remensi die 21. Apr. 1668. At si ratio juris excludit juridicam appellationem ad quodcumque superius tribunal, non adimit Clerico omnem defensionis copiam, sed si injuriam sibi illatam fuisse arbitratur ex Episcopi decreto, poterit per viam recursus adire Apostolicam Sedem, cui Episcopus motiva inflictæ pœnæ manifestare tenetur. Concilium enim Tridentinum nullo modo voluit lædere jus primatus Romani Pontificis, quo Pontifex potest bonum spirituale fidelium non solum in genere curare et promovere, sed etiam in individuo. Adeoque potest querelam omnium fidelium excipere, et efficacibus remediis præsto esse fidelibus per injuriam vexatis. Atque ita etiam consonam juris principiis dedit interpretationem S. Cong. Concilii in citata responsione Archiepiscopo Remensi, quam Gregorius XIII. approbavit.

13. Quoniam verba Tridentinæ dispositionis generalissima sunt, ea comprehendunt etiam Clericos arctatos ad ordines, idest Clericos possidentes beneficia, quibus ordo aliquis adnexus est. Attamen Clericus arctatus ad ordinem suscipiendum, si ex decreto episcopali impeditus fuerit, interim, ne pœnæ multiplicentur, non incurrit pœnas contra arctatos negligentes inflictas. Ita Sacra Congregatio respondit die 22. Junii 1682.

14. Quæritur utrum Prælati possit extrajudicialiter ex informata conscientia interdicare Clerico ascensum ad ordines superiores,

vel exercitium in ordinibus susceptis etiam ob crimen publicum, quod nempe in foro externo probari et denunciari possit.

Contendimus Concilium Tridentinum facultatem procedendi extrajudicialiter Prælati concessisse solummodo in criminibus occultis; et quoad crimina publica reliquisse disciplinam veterem, quæ ordinem judicalem requirit in delinquentibus etiam Clericis puniendis.

15. Quod ut demonstretur sciendum est, jure Decretalium Clericos sæculares ob crimen occultum ab Episcopo moneri quidem potuisse non autem repelli ab ordinibus superioribus suscipiendis, vel suspendi a ministerio ordinis jam suscepti. Ita in cap. 4. *'De temporibus Ord. et qualitate Ordinandorum.'* Receptum erat enim principium Innocentii III. *'Ecclesiæ datum est tantum de manifestis judicare.'* Cap. 31. *'De Simonia.'* Verum pro Regularibus aliud invocatum est principium *'Honestius et tutius est subjectis impendere obedientiam debitam præpositis'*; simulque statutum fuit non posse Episcopum Clericum aliquem regularem ad altiores Ordines promovere contra votum Prælati sui, qui potest secreta crimina Religiosi cognoscere, ob quæ indignus sit elevatione ad gradum sublimiorem. Ita in cap. 5. eodem Tit.

16. Jamvero omnibus rite perpensis dicendum est, Tridentinum Concilium correxisse caput 4. *'De temporibus Ordinat.'* et extendisse ad Clericos sæculares dispositionem capitis 5., quæ exclusive erat pro regularibus. Et sane 1º. id eruitur ex principio invocato a Patribus Tridentinis, quod ipsis verbis concipitur ac exhibetur in cap. 5. *'De temporibus Ordin.'* Ergo quemadmodum in cap. 5. *'De temporibus Ordinat.'* sermo est de criminibus occultis taxative ita a pari dicendum est Tridentinum loqui solummodo de occultis criminibus non vero de publicis. 2º. Tridentinum alludens ad prohibitionem ascensus ad ordines altiores, et ad suspensionem a susceptis expresse nominat crimen occultum. 3º. Si voluisset concedere Episcopis facultatem procedendi extrajudicialiter ad Clericos suspendendos ex crimine publico, immutasset immo evertisset disciplinam veterem judiciorum hac in re, subjiendo omnia arbitrio Præsulum ita ut nec locus esset appellationi. At hoc fecisse non præsumitur, tum quia expresse declarasset se corrigere et immutare velle antiquam hanc disciplinam, tum quia cum alias sermo est de puniendis criminibus publicis Clericorum ex. gr. Con-

cubinatus, Tridentini Patres determinant formam publicam procedendi, quæ servanda prorsus est ab Episcopis.

17. Accedit tandem resolutio S. Congregation. Concilii diei 22. Junii 1582, qua declaratum est Tridentinum Decretum correxisse cap. 4. tit. *'De temporibus Ordin.'* et ampliasset cap. 5. ejusd. tit. Ita nempe ut quod valebat pro regularibus, etiam ad sæculares Clericos extenderetur. Hinc quoties in S. Congregatione actum est de suspensione irrogata ex informata conscientia, et non servato ordine judiciali ob crimen publicum, suspensionis decretum irritum declaratum est. Ita in causa *'S. Severini'* diei 19. Sept. 1778; ita in *'S. Agatæ Gothorum'* 26. Febr. 1853 et 28. Maji ejusdem anni.

Quare relate ad publica crimina manet ordo procedendi publicus et juridicus, quoad vero occulta potest Episcopus extrajudicialiter et ex informata conscientia procedere ad suspensionem Clerici in ministerio suo, vel prohibere ascensum ad Ordines superiores.

18. Occultum vero crimen est 1º. illud quod in foro externo nec probari, nec condemnari potest; 2º. illud quod licet legitimis probationibus possit demonstrari, tamen id fieri non posset absque fidelium scandalo, et majori Clerici ipsius delinquentis detrimento.

Porro ex Tridentino pœna, quam potest Prælati ex informata conscientia infligere Clericis duplex solummodo est nempe prohibitio ascensus ad superiores ordines, et suspensio in ministerio ordinum jam susceptorum.

19. Hæc vero suspensio adeo valet ut si Clericus suspensus eam spernens ministrat in ordine suo, incurrat irregularitatem. Quam quidem pœnam incurrit Clericus etiamsi videns decretum suspensionis laborare falso supposito recursum habuerit ad Apostolicam Sedem et interim ordinem exercuerit, quia recursus ipse non suspendit virtutem decreti Episcopalis.

20. At irregularitatem non incurreret clericus si ministraret in ordine suo post suspensionem datam ab Episcopo ex informata conscientia in crimine publico, quod tamen non subsistit. Ita respondit S. Congregatio Concilii in causa S. Agatæ Gothorum *'Suspen. irregular. et privat. Beneficii'* supra citata, Februar. et Majo 1853. Ratio est quia sententia ab Episcopo lata non solum est injusta ob crimen falso suppositum, sed etiam invalida quia contraria dispositioni Concilii Tridentini in cap. 1. sess. 14. *De Reform.*

21. Quæri posset quousque sese extendat potestas Episcopi in pœna suspensionis infligenda ex informata conscientia.

Concilium Tridentinum concedit Episcopo facultatem suspendendi Clericum delinquentem a suis ordinibus seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis. Ergo Clericus ab Episcopo suspendi potest non solum ab ordine sed etiam ab officio.

22. Poteritne suspendi Clericus ex informata conscientia etiam a beneficio?

Authenticam responsionem non habemus. Verum duplex ratio suppetit pro affirmativa sententia. 1°. Beneficium datur propter officium. Igitur si pœna afficere potest causam finalem, poterit etiam effectum attingere. 2°. Licet pœna sit strictæ interpretationis, tamen facultas concessa ad puniendum est res favorabilis, quia est liberalitas quædam superioris concessa inferiori ut magis expedite possit suo munere fungi.

TITULUS II.

De calumniatoribus.

1. Quod magis in accusationibus vitandum est, crimen est *Calumniæ*. Quare post titulum de accusatoribus statim præsens subnectitur titulus.

Calumniator ille est 'qui innocentem per malitiam falso eidem impacto crimine in iudicium trahit'.

2. Juxta dispositionem juris Romani in *l. 8. Codicis h. t.*, calumniatores præter expensas quas accusato reficere tenebantur, notabantur infamia et pœna talionis mulcebantur.

Hodiernis moribus adhuc pœna infamiæ in usu est, pœna autem talionis obsolevit, et in ejus locum successit pœna extraordinaria prudente arbitrio judicis infligenda. In capite *l. h. t.* contra Clericos calumniatores statuta est pœna depositionis, et exilii, sed ex contraria consuetudine factum est, ut etiam pro Clericis pœna extraordinaria servaretur, arbitrio judicis ecclesiastici relicta juxta culpæ qualitatem.

3. Calumnia juxta Gloss. in cap. 2. *h. t.* verbo '*Calumniandi*' præsumitur eo ipso quod accusator vel denunciator crimen nullo modo probaverit. Verum hæc præsumptio est solummodo juris, et proinde admittit probationem in contrarium sensum, immo concur-

rentibus adjunctis, potest concedi accusatori vel denunciatori canonica purgatio. Cap. 2. *h. t.*

4. Ad tituli nostri materiam referenda est Constitutio '*Sacramentum Pœnitentiæ*' data die 1. Junii anni 1741. § '*Et quoniam*' in qua Benedictus XIV. reservavit Summo Pontifici absolutionem illius personæ, quæ vel per se, vel studuerit vel procuraverit ut alius accusaret ad Tribunal Ecclesiæ de falso crimine sollicitationis ad turpia innocentem Confessarium, quod quidem peccatum calumniosæ accusationis est reservatum Romano Pontifici, quamvis nullam censuram unitam habeat. Idest casus hic est reservatus de se, et non propter censuram. Et quidem licet facta fuerit a calumniatore retractatio, tamen casus perseverat adhuc reservatus.

TITULUS III.

De simonia.

1. Primum crimen, quod in specie exponitur in libro V. est simonia, quæ a Simone Mago Samaritano nomen traxit, de quo in Actis Apostolorum sermo instituitur cap. 8.

Antiquitus in canonibus crimen hoc appellatum est *labes simoniaca*, vel etiam *hæresis simoniaca*, et sæculis IX. et X. qui hoc vitio maculabantur dicti sunt hæretici. Forsitan antiquitus simonia dicta est hæresis, licet per se reapse hæresis non esset, quia Simon Magus post receptum Baptisma, admiratus virtutem Apostolorum operandi prodigia, arbitratus est se posse ab Apostolis pecunia emere virtutem miraculorum patratorum; in quo erravit dicente Scriptura '*Gratis accepistis, gratis date*'. Quare Apostoli rejecerunt consilium Simonis magi, et Petrus ei respondit '*Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri*'. Sæculo autem IX. et X. Simoniaci appellati sunt hæretici non quia revera hæretici erant, non enim theoretice propugnabatur posse res spirituales pretio temporali comparari, in quo notio hæreseos consistit, sed Simoniaci dicti sunt hæretici, quia adeo excreverunt abusus simoniæ et numerus simoniacorum, ut publica plurimorum agendi ratio quodammodo videretur insinuare depravatum sentiendi modum, circa notionem et naturam jurium et bonorum spiritualium. Ex eadem ratione propagatorum abusuum in societate Christiana Clerici concubinarij appellabantur hæretici, licet in theoria concubinatus execraretur a fidelibus.